

Pedantno je bilježio i uređivao podatke vezane uz pojedine dokumente i na taj je način oformio bogatu kartoteku koja predstavlja bazu relevantnih znanstvenih informacija. Ta bi kartoteka, uz njegove publicirane radove, kojih ima preko 30, trebala biti osnova svakom onom tko želi studiozno obrađivati neku temu iz povijesti Boke. Ovu kartoteku, kao i dnevnik kojega je uredno vodio, poklonio je biskupskome Ordinarijatu u Kotoru i sada se oni nalaze u Biskupskome arhivu. Tako je istraživačima koji dolaze poslije njega ostavio na raspolaganje bogat neobjavljeni znanstveni materijal, koji umnogome može poslužiti istraživanju bokeljske prošlosti i kulture.

Uz istraživanje dokumenata u arhivima, veliku je pozornost posvećivao i drugim spomenicima, osobito arheološkim i etnološkim te spomenicima sakralne i umjetničke baštine, koja je u Boki izuzetno bogata, a on ju je izvrsno poznao. Suvereno je vladao činjenicama bokeljske sastavnice hrvatske nacionalne kulture i njezinim dodirima s drugim kulturama, posebno s crnogorskom pa stoga njegova istraživanja i zapisi predstavljaju značajan doprinos upoznavanju sveukupnoga kulturnog i povijesnog nasljeđa, prvenstveno Boke, a šire i Crne Gore i Hrvatske.

Don Gracijinom zaslugom otkriveni su najstariji tragovi života u Boki kotorskoj. Naime, u arheološkim istraživanjima na lokacijama Perasta i okolice, među ostalim, pronašao je, 1968. godine, u pećini Spila kod sela Glogovac iznad Perasta, tragove neolitičke kulture. Datirao ih je u 3500 g. pr. Kr. Sakupljeni arheološki materijal detaljno je opisao i trajno izložio u muzeju na otočiću Gospe od Škrpjela. Nakon njegova upozorenja o nalazima, 1974. godine nastavljena su iskopavanja u pećini. Ona su pokazala kako je Spila bila naseljena još u vrijeme ranoga neolitika, oko 5000. g. pr. Kr. Stoga je don Gracijina zasluga upravo u tome što je potaknuo istraživanje najstarijega arheološkog lokaliteta u Boki kotorskoj.

Bavio se i temama likovnih umjetnosti. Pisao je o djelima slavnoga peraškog slikara Tripa Kokolje, posebno o

Perast s otočićima Gospe od Škrpjela i Sv. Juraj

njegovim freskama u crkvi sv. Ane u Perastu. Značajan mu je rad o čudotvornoj slici Gospe od Škrpjela. Ta je slika otkrila svoju punu ljepotu tek kada je, zahvaljujući hrabroj don Gracijinoj odluci, 1967. godine skinut s nje srebrni okov. Tada je potvrđena ranija pretpostavka da je autor slike Lovro Marinov Dobričević. Tematiku vezanu uz ovu poznatu sliku obradio je u znanstvenome radu **SLIKA LOVRA MARINOVA DOBRIČEVIĆA NA OTOKU GOSPE OD ŠKRPJELA I NJEZINI SREBRNI UKRASI**. U istome je radu nadopunio do tada oskudna znanja o srebrnome reljefu, daru peraških pomoraca Gospi od Škrpjela, na kojemu su prikazani autentični detalji iz poznatoga Peraškog boja od 15. svibnja 1654.

S još trojicom autora napisao je opširan članak pod nazivom **NEKI MANJE PROUČAVANI PRIMJERI GRAĐANSKE I CRKvene ARHITEKTURE SPOMENIČKOG KARAKTERA U KOTORSKOJ OPŠTINI**. Među 54 odabrana spomenika na koje su nas autori uputili i opisali ih, 23 su iz Perasta, te po jedan iz Morinja i Veriga, i sve njih obradio je don Gracija.

Bio je izuzetan poznavatelj povijesti znamenite peraške obitelji Zmajević i objavio je radove o biskupima Andriji i Vicku Zmajeviću te admiralu ruske flote Matiji Zmajeviću. Odlično je poznao perašku pomorsku i s njome povezanu trgovačku tematiku te brodogradnju. Pisao je o počecima pomorskoga školovanja u Perastu i o poznatim peraškim pomorskim ličnostima.

Radio je na sređivanju crkvenih knjižnica u Perastu i pisao o knjigama koje je otkrio u tim knjižnicama. Pisao je i o skriptorijima i knjižnicama Katorske biskupije.

Jedno od područja njegova posebnoga znanstvenog zanimanja bila je inkunabulistica. Čitao je i proučavao inkunabule, a zajedno s profesorom Milošem Miloševićem sudjelovao je s radom **INKUNABULE I POSTINKUNABULE BIBLIOTEKE KATORSKE BISKUPIJE** na znanstvenome skupu **SKRIPTORIJI I MANASTIRSKO BIBLIOTEKE U CRNOJ GORI**, koji se održao 1989. godine na Cetinju. Autori su dali opći prikaz povijesnoga tijeka katorske biskupske knjižnice i potom su detaljno opisali sačuvane inkunabule i postinkunabule u toj knjižnici, osvrnuvši se na svaku od njih, navodeći i njihovu evidenciju u nekim poznatim svjetskim repetitorijima.

Zapaženi su don Gracijini radovi iz stare književnosti Perasta i šire, posebno radovi vezani uz istraživanje crkvenih dramskih tekstova i pjesmarica. Osobito su značajne antologijske knjige **POEZIJA BAROKA** i **PROZA BAROKA**, koje je uredio zajedno s profesorom Milošem Miloševićem. Ove knjige, u kojima su autori napravili izbor pjesama i proze, napisali opširne predgovore, komentare i rječnike te preveli određene tekstove, umnogome su doprinijele upoznavanju katorske

književnosti i predstavljaju vodič kasnijim generacijama u njezinu proučavanju.

Predmet don Gracijina najvećega zanimanja i duhovne privrženosti bilo je svetište Gospe od Škrpjela na otočiću ispred Perasta – žarište pobožnosti bokeljskih katolika i riznica sakralne baštine. Neizmjeran je njegov doprinos uređenju svetišta, kojega je najprije spasio od uništavanja, a potom je uz svetište uredio prekrasan muzej s velikim i raznolikim brojem eksponata. Don Gracijinom zaslugom ovo svetište, zajedno sa susjednim otočićem sv. Jurja (sv. Đorđa), postalo je svjetski poznato.

Spomenimo da su Peraštani, zavjetovavši se Blaženoj Djevici Mariji, izgradili umjetni otok i na njemu podigli crkvu, mukotrpno i uporno nasipavajući kamenje i potapajući stare brodove oko hridi koja je stršila iz mora. Taj nevjerojatan posao započeo je sredinom XV. stoljeća, a trajao je preko 250 godina – u simboličnom obliku traje i danas preko svečanoga živopisnog tradicijskog obreda – **FAŠINADE**¹. Glavni oltar crkve smješten je na samoj hridi i na njemu je postavljena čudotvorna Gospina slika. Zidovi i strop crkvene lađe u potpunosti su prekriveni slikama Tripa Kokolje, s izuzetkom onih dijelova zidova na kojima se nalazi oko 2000 srebrnih zavjetnih pločica bokeljskih pomoraca, koje čine jednu od najvećih takvih zbirki na svijetu.

Predmete za muzej koji se nalazi u čuvarevoj kući uz crkvu don Gracija je strpljivo prikupljao i mnoge od njih barkom dovezio na otočić. U lapidariju se nalaze natpisi i kameni ulomci iz neolitičkoga, ilirskog, grčkog, rimskog i srednjovjekovnog razdoblja. Neke od značajnih natpisa don Gracija je opisao i znanstveno protumačio. Tu su i predmeti vezani uz opremu brodova i plovidbu, pulene, te ostaci grčkih i rimskih amfora izvađenih iz mora u blizini otočića. U muzeju su složene raznovrsne zbirke materijalne kulture ovoga kraja: porculan, satovi, ključevi i brave, nakit i drugi predmeti. Staklene vitrine čuvaju djela domaćih zlatara – dio bogate zbirke zavjetnih darova. Tu su i vrijedne zbirke oruđa i oružja, zavjetne slike brodova, portreti peraških kapetana. U muzeju se nalaze i darovane slike suvremenih umjetnika inspirirane bokeljskim motivima, pjesme i drugi pisani radovi o Boki te filatelistička kolekcija maraka s motivima Gospe od Škrpjela i još mnogo toga.

¹ Obred se održava svake godine 22. srpnja, tj. na dan koji se uzima za rođendan otoka. Prema tradiciji, u smiraju dana izvodi se ceremonijal u kojem barke iz Perasta i okolnih mjesta, nakrcane kamenjem, okićene zelenilom i međusobno povezane, svečanim ophodom duž obale uz pjevanje kreću prema otočiću i potom nasipaju kamenje oko njega.

Oltar u crkvi Gospe od Škrpjela sa čudotvornom Gospinom slikom

Ovaj izuzetno vrijedan muzejski postav kojega je don Gracija ustanovio i uredio, kao i čitav otok na kojemu je ostavio brojne tragove, zadivljuju mnogobrojne posjetitelje.

Nakon ovoga kratkog i djelomičnog pregleda don Gracijina djelovanja ističem da upoznavanjem njegova života i rada upoznajemo i mnoge činjenice o Perastu i šire o Boki kotorskoj, čija bogata prošlost i kulturna baština predstavljaju i dio hrvatskoga povijesnog i kulturnog nasljeđa. Stoga bi bilo poželjno da se njegovim životom i radom pozabave stručnjaci iz onih područja u kojima je djelovao i istraživao.

Na kraju jedna zanimljivost: u pismu sestri, 1946. godine, kada je bio župnik u Mulu i Škaljarima, don Gracija je napisao: **»U ŠKALJARE SKORO SVIMA JE KRSNO IME NA SV. LUKU. Pjevao sam misu staroslavenski, A POSL. P. POSJETIO NEKOLIKO OBITELJI.«** Ovo povezujem s postojanjem Parčićeva glagoljskoga misala u župi Škaljari i to pojačava tvrdnje o povremeno (doduše rijetkom) staroslavenskom bogoslužju u Boki. Posebno je značajno i stoga što su dosad otkriveni tragovi glagoljanja u Boki vodili isključivo do svećenika koji su u Boku došli iz sjevernojadranskih krajeva, a sada vidimo da je sasvim izvjesno glagoljanje od strane autohtonoga bokeljskog Hrvata – don Gracije Brajkovića. U svakom slučaju ovu problematiku valja istražiti. ■